

Süleymanname'den devşirme konulu minyatür

ACEMİ OĞLANLAR (MEKTEBİ)

Osmanlı Devleti'nde yeniçeri ve diğer kapıkulu ocaklarına asker yetiştiren eğitim kurumu.

Kuruluş yılı tartışmalı olmakla birlikte varlığı I. Murad zamanına kadar gider. Eleman ihtiyacı önceleri Edirne'nin fethinden sonra çıkarılan pençik kanunnamesi ile savaş esirlerinden, daha sonra devreye sokulan devşirme kanunu ile de Osmanlı tebaası hıristiyan ailelerden karşılanırdı. Bu çocuklar Gelibolu-Çardak arasındaki at gemilerinde birkaç yıllığına çalıştırdıktan sonra asker yapılırken, zamanla bunun sakıncaları görüldü ve bir süre Türk ailelerinin yanlarına verilerek orada eğitilmeleri kararlaştırıldı. Bu uygulama kaynaklarda "Türk'e verme" veya "Türk üzerinde olan acemi oğlanları" şeklinde ifade edilir. Küçük bir ücretle Türk çiftçi ailelerin yanında Türkçe ve Türk-İslam gelenek ve göreneklerini öğrenen bu gençler aynı zamanda yaptıkları toprak işleriyle bedenen de güçlenirdi. Daha sonra ise başlarına ak börk giydirilerek askerî eğitim almak üzere Acemi Oğlanlar Kışlası'na sevk edilirdi. Burada ağırlıklı olarak orduya dair uygulamalı dersler almaya devam eden bu gençler daha sonra başta yeniçeri olmak üzere diğer kapıkulu ocaklarına ve Bostancı Ocağı'na dağıtılırdı.

Devşirme oğlanlarının kırk evde bir çocuk şeklinde olmasına özen gösterilir ve genellikle on sekiz-yirmi yaş arasındakiler tercih edilirdi. Fâtih Sultan Mehmed döneminde Bosna'nın fethinden sonra ailelerinin talebi üzerine istisnaî olarak müslüman Bosnalı ailelerin çocukları da devşirilmiştir. Devşirmelerin her bakımdan uygun olanları Edirne'deki

Eski Saray'da, Galata Sarayı'nda ve İbrâhim Paşa Sarayı'nda aldıkları eğitimden sonra içlerinde en iyileri Enderun'a verilirdi. Acemi Ocağı'ndan yeniçeri veya diğer kapıkulu ocaklarına, Bostancı Ocağı'na geçmeye "bedergâh" veya "kapiya çıkma" denirdi.

I. Murad zamanında Gelibolu'da, fetihten sonra Fâtih Sultan Mehmed tarafından İstanbul'da acemi kışlaları inşa edildi. Zamanla "Türk'e verme" denilen uygulamadan vazgeçildikten sonra gençler doğrudan bu kışlalarda eğitildiler. İstanbul'daki Acemi Ocağı'ndaki oğlanlara "şâdî" veya "torba oğlanı" denirdi. Gelibolu'dakiler ağırlıklı olarak devlete ait mîrî gemilerde çalışırken, İstanbul'dakiler yine devlete ait inşaatlarda, fırınlarda ve gemilerde çalıştırılırdı. Bu arada gerekli askerî eğitim de alırdı. Bir kısmı gerektiğinde Ağakapısı'nda nalbantlık, saraçlık, berberlik vb. sanatları öğrenirdi. İstanbul'daki Acemi Oğlanlar Kışlası Vezneciler ile Şehzadebaşı arasında idi. Mevcutları zaman içerisinde azalıp çoğalmıştır. XVII. yüzyıl başlarında İstanbul'daki mevcutları 9406 neferdî. Kendilerine üç ayda bir "ulufe" adıyla maaş verilirdi. Yeniçeriler ve diğer kapıkulu askerleri sefere gidince İstanbul'un asayişinden acemi oğlanları sorumlu tutulurdu. Kanûnî Sultan Süleyman zamanından itibaren ulufeleri dışında kendilerine üç ayda bir "âdet-i zerpûl" adıyla ayda 5 akçe pabuç parası in'âm edilirdi. Ayrıca yılda iki defa elbise veya bunun karşılığı nakit verilirdi. Yayalar için ise top talimi başta olmak üzere, kat kat bükülmüş teller üstüne sarılmış keçeyi kılıç darbesiyle ikiye bölmek gibi eğitimler alırdı. Yeteneğe göre buralarda sanata dair derslerin de verildiği bilinmektedir. Acemi oğlanlarına askerlik eğitiminin yanı sıra okuma yazma, dinî bilgiler, sağlık eğitimi gibi dersler de verilirdi (bk. Kanûnî Sultan Süleyman).

Acemi oğlanlarının kendilerine özgü kıyafetleri olurdu. Dolama adıyla üst elbisesi, bellerinde çizgili kumaştan bir kuşak ve küçük bir hançer, başlarında koni şeklinde bir sarı serpuş ile etrafında ince krepten sarık taşırıldı. Pabuçları arkasız ve bağısızdı.

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde II. Mahmud Yeniçeri Ocağı'nı kaldırırken Acemi Ocağı'nı da lağvetti ve bundan böyle İstanbul ağasının unvanı "hatab emini" olarak değiştirildi. İstanbul'da Şehzadebaşı'ndaki kışlaları ise yeni kurulan Asâkir-i Mansûre-yi Muhammediye için talimhane adıyla eğitim yuvası haline getirildi.

KAYNAKÇA

Bowen, H. "Adjamî Oghlan". *EF*² (Fr.). 1954, I, 212-213.

Ergin, Osman [Nuri]. *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul 1977, I, 37.

Eyyubî Efendi Kânûnnâmesi. haz. A. Özcan. İstanbul 1994, s. 48-49.

Mahmud Şevket Paşa. *Osmanlı Teşkilât ve Kıyâfet-i Askeriyesi*. İstanbul 1325, s. 4.

Mebde-i Kânûn-ı Yeniçeri Ocağı Tarihi. nşr. İ. Y. Petrosyan. Moskova 1987.

Abdülkadir ÖZCAN

AÇIK ÖĞRETİM

Açık ve uzaktan eğitim-öğretim modeli.

İnsanların eğitim ihtiyacının olması ve bu ihtiyacın her geçen gün artması farklı öğretme ve öğrenme çözümlerini gündeme getirmektedir. Eğitim sürecinde var olan fiziksel ortamların (sınıf, okul, üniversite vb.) yetersizliği ile bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler öğrenci ile öğretmenin aynı zaman ve/veya yerde olma gerekliliğini ortadan kaldırmıştır. Böylece geleneksel yüz yüze eğitim modelinin yanında *açık öğretim* kavramı ve modeli ortaya çıkmıştır.

Açık öğretim, insanların herhangi bir yerde ve herhangi bir zamanda eğitim alarak belli öğrenme hedeflerine erişmelerini sağlayan esnek bir öğrenme yolu sunan bir öğretim modelidir. Açık öğretim kavramı, aynı zamanda ve öğrencilerin eğitim süreçleri için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasını da ifade eder. Açık öğretim ile geleneksel (yüz yüze) eğitim yönteminden farklı olarak, öğrencilerin sınıfa, okula ya da üniversiteye gitme zorunluluğu bulunmamaktadır. Sonuç olarak açık öğretim, öğrencilere kitap, televizyon, video gibi geleneksel teknolojilerle ya da çevrim içi dijital teknolojilerle yapılandırılan platformlar aracılığı ile insanlara bağımsız öğrenme fırsatları sunar.

Aynı zamanda dünyadaki herkesin etkili öğrenme

deneyimlerine ve kaynaklarına; maliyet, mesafe, kaynak yetersizliği gibi engellerden arınmış olarak erişmesi gerektiği inancına dayanan bir öğretim modeli ve felsefesi olarak değerlendirilir. Bu yönüyle açık öğretim sistemi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26. maddesinde yer alan "Herkes eğitim hakkına sahiptir" ve "Yükseköğretim, liyakat temelinde herkese eşit olarak erişilebilir olmalıdır" maddeleriyle betimlenen ihtiyaca cevap vermektedir. Bu bağlamda açık öğretim sistemi; öğrencilere eğitim hakkı ve fırsat eşitliği sağlar. Keza açık öğretim modelinde yüz yüze eğitimde ihtiyaç duyulan ulaşım, beslenme, barınma, gibi gereksinimlere de ihtiyaç duyulmaması açısından bazı dezavantajlı öğrenciler için de imkân sağlar.

Türkiye'de açık öğretim modeli olarak ifade edilen eğitim modeli dünyada *açık ve uzaktan öğrenme* olarak nitelendirilmektedir. Kullanılan usuller açısından öğretim süreci beş farklı dönemde ele alınabilir. Bu dönemler; yazışma-mektup dönemi, radyo-televizyon dönemi, açık üniversiteler dönemi, telekonferans-video konferans dönemi ve bilgisayar-internet ile sanal sınıf dönemi. Birinci dönem olarak ifade edilebilecek yazışma ya da mektup yoluyla öğretim, uzaktan öğretim yapmak için kullanılan en temel teknolojidir. Dünyada 1800'lü yılların başından 1900'lü yılların başına kadar, Türkiye'de ise 1953 ile 1975 yılları arasında yaygın olarak yazışma ve mektup aracı kullanılmıştır. 1900'lü yılların başında radyonun ve 1930'larda televizyonun yaygın kullanılmaya başlanması bunları 1990'ların başına kadar açık öğretim uygulamaları için önemli bir araç olmuştur. Açık üniversiteler 1969 yılında İngiltere'de, 1972'de İspanya'da, 1974'te Pakistan'da, 1979'da Çin'de ve 1982'de Türkiye'de kurulmuştur. Bütün dünyada 1980-2000 yılları arasında telekonferans ve video konferans yönetimleri açık öğretim ve uzaktan eğitim süreçlerinde kullanılmıştır. Son olarak, 1990'larda internetin yaygınlaşmasıyla açık ve uzaktan öğretim uygulamalarında ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır. İnternet ve bilgisayar temelli bu dönemin günümüzdeki açık ve uzaktan öğrenme süreçlerini şekillendirdiği söylenebilir.

Açık öğretim modeli, öğrenme süreçlerinde kısıtlamaları kaldırarak öğrencilerin kendi kendilerine bağımsız olarak öğrenmesi öngörülür. Bu durum, öğrencilerin öz düzenleme ve öz yönelim becerilerine sahip olmalarını gerektirir. Ancak kayıttan mezuniyete kadar pek çok süreçte idarî ve teknik destek alırlar. Bunun yanında, öğrencilerin öğretim